

MỘT SỐ ĐẶC ĐIỂM SINH LÝ - TÂM LÝ HỌC SINH LỚP 5 CẦN QUAN TÂM TRONG HOẠT ĐỘNG DẠY - HỌC

• PGS. TS. MẠC VĂN TRANG

Cương trình Tiểu học 2000 đã được thực hiện từ lớp 1 đến lớp 4. Năm học tới triển khai ở lớp 5 là lớp cuối của học sinh (HS) Tiểu học. Mục tiêu, nội dung và phương pháp dạy các môn học ở lớp 5 vừa kế thừa, củng cố sự phát triển của các lớp dưới vừa có yêu cầu cao hơn về chất so với HS giai đoạn một của Tiểu học (lớp 1-2-3).

Bài viết này nêu lên một số điểm mới về HS lớp 5 để các giáo viên (GV) cần lưu ý trong quá trình giáo dục nói chung và nhất là hoạt động dạy - học đối với các em.

1. Một số điểm mới về lứa tuổi HS lớp 5

Sau 20 năm đất nước đổi mới, điều kiện kinh tế - xã hội - văn hoá - giáo dục đã được cải thiện rất nhiều, tạo cho gia tốc phát triển con người Việt Nam. nói chung và trẻ em nói riêng tăng lên rõ rệt so với hai thập niên trước. HS lớp 5 ở vào lứa tuổi 10 - 12, bắt đầu của giai đoạn tiền dậy thì, nên gia tốc phát triển càng cao hơn lứa tuổi trước đó.

Về mặt sinh học, chiều cao trung bình của các em 10 - 12 tuổi tăng hơn so với lứa tuổi này 20 năm trước từ 5 - 8 cm; cân nặng cũng tăng lên từ 2 - 4 kg. Các chỉ số khác cũng đều tăng lên rõ rệt; tuổi dậy thì sớm lên 1-2 năm (hơn 7% HS nam dậy thì sớm lúc 10 tuổi; gần 6% HS nữ dậy thì sớm lúc 8 tuổi...); kèm theo đó là các dấu hiệu sinh dục phụ cũng xuất hiện sớm hơn...

Tuy nhiên, điều đáng chú ý là HS ở những vùng khó khăn, tình trạng trẻ suy dinh dưỡng vẫn còn cao, trong khi ở nhiều thành phố đã xuất hiện 4 - 5 % trẻ béo phì. Cũng cần thấy rằng, tuy các chỉ số hình thái tăng khá, nhưng các chỉ số thể lực tăng ít và bệnh học đường có chiều hướng gia tăng: gần 45% HS có thị lực kém, hơn

17% HS cong vẹo cột sống ...

Ở vào lứa tuổi 11- 12, tuy não của các em phát triển gần đạt được sự hoàn chỉnh như người lớn cả về mặt giải phẫu lẫn chức năng, nhưng chưa thể chịu đựng được những hoạt động trí óc căng thẳng, đơn điệu, kéo dài...

- Về mặt tâm lý, HS lớp 5 ở vào đầu tuổi thiếu niên nên có những đặc điểm mới, rất cần chú ý: Tự ý thức, tự đánh giá, lòng tự trọng phát triển nên dễ tự ái... ý thức về những thay đổi mới lạ của cơ thể, nhất là hiện tượng dậy thì, khiến các em đặc biệt quan tâm đến bản thân và xuất hiện sự tự ý thức về thế giới nội tâm với những điều riêng tư, thầm kín, nhiều khi bối rối ... Cũng do cần có bạn để chia sẻ, tâm tình về những điều mới lạ, thầm kín nên nhu cầu gắn kết với nhóm bạn cùng giới trở nên cấp thiết hơn và với những nội dung mới lạ, phong phú hơn.

Quan hệ với người lớn (cha mẹ, thầy/cô giáo,...) thường vấp những rào cản tâm lý, thậm chí dễ xảy ra những căng thẳng, xung đột trong ứng xử, nếu người lớn không nhận rõ sự phát triển mới lạ ở lứa tuổi này để có những thay đổi thái độ và phương thức giao tiếp, ứng xử phù hợp.

Nhận thức của HS lớp 5 có bước tiến bộ lớn, nhất là trình độ phân tích, tổng hợp, hệ thống hoá, khái quát hoá, óc phê phán. Tuy vẫn dựa trên những khái quát hoá kinh nghiệm, nhưng bước đầu đã phát triển khả năng khái quát hoá lí luận, nhất là ở những HS khá, giỏi. Khả năng tập trung và phân phối chú ý, trí nhớ logic, vốn ngôn ngữ và khả năng diễn đạt ở HS lớp 5 có bước phát triển rõ rệt so với các lớp dưới.

HS lớp 5 phát triển mạnh hứng thú học tập, ham tìm tòi cái mới lạ và có khả năng vận dụng

những điều học được vào thực hành trong cuộc sống.

- Về mặt xã hội, HS lớp 5 là lớp “anh cả” của trường tiểu học, các em đã tham gia vào sinh hoạt Đội Thiếu niên Tiền phong Hồ Chí Minh, vào các hoạt động tập thể ở nhà trường; thường được phân công phụ trách các em lớp dưới. Ý thức về quyền và nghĩa vụ, trách nhiệm và bổn phận có bước phát triển, nhất là khi các em được học Công ước về Quyền trẻ em của Liên hiệp quốc, được giáo dục về một số luật (Giao thông, Môi trường ...). Các em đã có thể tham gia vào các hoạt động tập thể, sinh hoạt công đồng. Các em đã quan tâm, nhận xét về những hiện tượng xảy ra trong trường, trong cộng đồng, xã hội không chỉ trên đất nước ta mà cả những sự kiện xảy ra trên thế giới... Trình độ kinh tế, văn hoá, xã hội của đất nước phát triển, nhất là trong xu thế mở cửa, hội nhập toàn cầu, với các phương tiện truyền thông ngày càng phổ biến, sự gia tốc về mặt xã hội ở HS lớp 5 là rất đáng quan tâm.

Tất cả những đặc điểm nêu trên, quan hệ trực tiếp đến nội dung, phương pháp giáo dục cũng như cách ứng xử của GV với HS lớp 5.

2. Một số điểm lưu ý về phương pháp, hình thức dạy - học đối với HS lớp 5

2.1. Một số quan điểm chung

- Trước hết mục tiêu và nội dung giáo dục, dạy - học cần phù hợp với HS lớp 5. Dù các môn học thiết kế theo tính đồng tâm và kế thừa từ các lớp dưới thì mục tiêu và nội dung ở lớp 5 cũng đòi hỏi có sự phát triển về chất so với các lớp dưới. Đối với HS lớp 5, việc lĩnh hội các kiến thức, kĩ năng, thái độ không chỉ một chiều mà cần chú ý đến câu hỏi “tại sao?” để kích thích tư duy và giúp HS hiểu sâu hơn, bản chất, ý nghĩa, giá trị của những điều lĩnh hội được. Những nội dung giáo dục, dạy - học cần chọn lựa sao cho gắn gũi với cuộc sống thực của HS, phù hợp với tâm lí lứa tuổi HS lớp 5.

- Cần quán triệt quan điểm hoạt động trong giáo dục, dạy - học, một quan điểm lâu nay đã được đề cập khá nhiều. Đó là GV là người tổ

chức, hướng dẫn, tạo điều kiện để HS tích cực, chủ động tham gia vào quá trình học tập, tự lĩnh hội những kiến thức, kĩ năng, giá trị hữu ích, làm phát triển chính bản thân mình. Do đó GV cần tận dụng mọi phương pháp, hình thức dạy học sao cho HS là chủ thể tích cực hoạt động trong quá trình dạy - học. Đối với HS lớp 5, những kĩ năng hoạt động học tập đã được hình thành từ lớp 1, nay cần yêu cầu HS thực hiện các nhiệm vụ học tập với tính độc lập và tốc độ, nhịp độ cao hơn.

- Cùng với lí thuyết hoạt động, cần vận dụng lí thuyết giao tiếp hay là sự phạm tương tác trong dạy học. Bản chất của sự phạm tương tác là hoạt động dạy - học không chỉ diễn ra giữa GV và từng HS riêng lẻ mà còn (đồng thời và rất quan trọng) có sự tương tác giữa cá nhân HS này với các cá nhân HS khác, giữa nhóm HS này và các nhóm HS khác. Mỗi quan hệ tương tác tam giác HS - GV - HS (cá nhân và nhóm) tạo nên một môi trường, một bầu không khí học tập bình đẳng, thân thiện, mọi cá nhân được tự do bày tỏ ý kiến, cùng nhau chia sẻ các quan điểm, hiểu biết, thái độ; qua đó HS có cơ hội biểu hiện, trải nghiệm bản thân và lĩnh hội được những kinh nghiệm từ thầy, từ các bạn một cách tự nhiên và thích thú. Đối với HS lớp 5, nhu cầu và kĩ năng làm việc theo nhóm khá phát triển nên dạy - học theo quan điểm sự phạm tương tác rất thuận lợi và có hiệu quả cao.

- Tuy nhiên cũng cần thấy rằng, mỗi hình thức, phương pháp đều có những điểm mạnh và yếu khác nhau, không nên tuyệt đối hoá một cách dạy nào. Mỗi môn học, tiết học, cần sử dụng phối hợp nhiều hình thức, phương pháp khác nhau, tạo nên sự phong phú, đa dạng trong hoạt động dạy - học. Có vậy mới nuôi dưỡng, phát triển được bầu không khí học tập hào hứng, tích cực lâu bền của HS.

2.2. Về một số phương pháp và hình thức dạy - học phù hợp với HS lớp 5

Trong 5 năm qua, phương pháp dạy - học theo sách giáo khoa mới đã có sự đổi mới cơ bản, nhờ việc tập huấn được tiến hành hằng

nằm một cách bài bản, từ trung ương đến tỉnh, huyện, trường. Các phương pháp, hình thức dạy - học các môn đã được áp dụng từ lớp 1 đến lớp 4, như: Kể chuyện, trực quan, đàm thoại, thảo luận nhóm, xử lí tình huống, đóng vai, trò chơi, thí nghiệm, thực hành, điều tra - báo cáo, thực hiện dự án... cũng vẫn được vận dụng kết hợp một cách sinh động trong mỗi tiết học, bài học ở lớp 5. Tuy nhiên cần lưu ý đến những phương pháp, hình thức phù hợp với đặc điểm HS lớp 5:

- Cũng là sử dụng các phương pháp quen thuộc, như đàm thoại, trình bày ý kiến của nhóm, chọn phương án xử lí tình huống, bày tỏ thái độ, đưa ra cách giải quyết vấn đề..., nhưng đối với HS lớp 5 cần yêu cầu giải thích: Tại sao lại là như vậy chứ không phải khác; ý nghĩa, giá trị của những giải pháp được nêu ra...

- Cần chú ý đến những ý kiến khác nhau của HS lớp 5 về cùng một vấn đề với thái độ khuyến khích, tôn trọng và khéo léo gợi ý cho các em trao đổi để tìm ra những giá trị chung hoặc khẳng định những ý kiến độc đáo, sáng tạo...

- Chú ý cho HS liên hệ những điều đang học với những trải nghiệm thực tế của bản thân và thực tế cuộc sống mà các em biết được.

- Đối với HS lớp 5, cần chú ý sử dụng các phương pháp điều tra - báo cáo, thí nghiệm, thực hành, thực hiện dự án, ví dụ: Cho các nhóm HS tập điều tra về những hiện tượng tự nhiên, xã hội xảy ra xung quanh, phù hợp với lứa tuổi các em; cho các nhóm lập dự án, tự tổ chức thực hiện và báo cáo kết quả ... Đó có thể chỉ là kế hoạch chăm sóc một hàng cây, giữ gìn trật tự vệ sinh của lớp, đỡ đầu một lớp mẫu giáo hay lớp 1, giúp đỡ một bạn có hoàn cảnh khó khăn, quyên góp sách cho thư viện của trường, v.v...

- Phát huy khả năng và nhiệt tình của HS trong việc chủ động tự làm các đồ dùng trực quan phục vụ cho việc dạy - học các môn học tốt hơn là chỉ thụ động chờ cấp phát.

- Phát huy vai trò và khả năng tự quản lớp, tự quản các hoạt động nhóm của HS lớp 5 trong quá trình tổ chức các hoạt động dạy- học, hoạt động giáo dục ở trong và ngoài lớp là rất cần

thiết. Điều này có ý nghĩa về nhiều mặt đối với sự phát triển nhân cách của HS lớp 5.

3. Mấy lời kết luận

Mục tiêu, nội dung, phương pháp dạy - học các môn học ở Tiểu học đều được tích hợp trong nội dung và phương pháp dạy - học ở lớp 5. Cái mới chính là những điều đó phải được củng cố, mở rộng, nâng cao phù hợp với đặc điểm phát triển sinh lí, tâm lí của HS lớp 5 trong giai đoạn hiện nay.

GV là người tổ chức, dẫn dắt để chính HS trở thành chủ thể tích cực hoạt động, giao tiếp, tự lĩnh hội các kiến thức, kĩ năng, giá trị xã hội để làm phát triển chính bản thân mình. Để đạt được điều đó đòi hỏi người GV nắm vững quan điểm hoạt động và sự phạm tương tác cùng với những hình thức, phương pháp dạy - học mới đã được tập huấn, biến chúng thành kĩ năng, tay nghề, nghệ thuật dạy - học, sử dụng thường xuyên hằng ngày. ở lớp 5, tất cả các quan điểm và phương pháp nói trên đều có tính cấp thiết và hiệu quả cao vì rất phù hợp với đặc điểm HS lớp 5.

TÀI LIỆU THAM KHẢO CHÍNH

1. Trung tâm Tâm lí học- sinh lí học lứa tuổi, Viện KHGD, *Một số đặc điểm sinh lí và tâm lí của học sinh tiểu học ngày nay*, NXB Giáo dục, Hà Nội, 2001.
2. Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục, *Nghiên cứu Khoa học giáo dục - Chặng đường đã qua và những vấn đề của tương lai* (Báo cáo tổng kết giai đoạn 2001 - 2005), Hà Nội 3/2006
3. Đỗ Đình Hoan (chủ biên), *Hỏi đáp về đổi mới phương pháp dạy học ở tiểu học*, NXB Giáo dục, Hà Nội, 1996.
4. Jean- Marc Denomé và Madeleine Roy, *Tiến tới một phương pháp sư phạm tương tác*, NXB Thanh Niên, Hà Nội, 2001.

SUMMARY

The author advances some new psychological, physiological and sociological characteristics of 5th graders on which basis to emphasize what should be noted concerning the methods and forms of teaching-learning used for them.